

Kostnader och begränsningar ger minskad frihet för individen

Sammanfattning och slutsatser
om två undersökningar om kommunal ledsagning

INNEHÅLL

1. Inledning.....	4
2. Genomförande	4
3. Resultat kommunenkät 2019	4
3.1 Form och begränsningar för insatsen	4
3.2 Kostnader för insatsen	5
3.3 Synrelaterat stöd i vardagen.....	6
4. Kvalitativ intervjustudie om ledsagning	6
4.1. Mindre ledsagning försämrar livskvaliteten	6
4.2 Stor betydelse för individen	7
4.3 Ideal ledsagning	7
5. Reflektioner och slutsatser	8

Sammanfattning

I texten redogörs för de två undersökningar om kommunal ledsagning som Synskadades Riksförbund låtit göra. Resultaten visar hur viktig en väl fungerande kommunal ledsagning är. Om insatsen är av god kvalitet och beviljas utifrån individens behov ger den förutsättningar att ha en fungerande vardag, att uppnå en bättre fysisk och psykisk hälsa samt att delta i samhällsliv och sociala sammanhang på jämlika villkor.

Undersökningarna visar dock att ledsagarinsatser i stor utsträckning är förknippade med betydande kostnader för individen och flera olika begränsningar för hur, var och när den kan användas. Det framgår också att många som använder ledsagning har fått antalet beviljade timmar neddragna de senaste åren. Många har också fått avslag på sin ansökan om ledsagning.

Synskadades Riksförbund är starkt emot de neddragningar och begränsningar som görs och ger flera förslag på åtgärder för att vända den negativa utvecklingen. Delaktighet, självbestämmande och frihet i vardagen måste garanteras även för blinda, dövblinda och gravt synskadade.

Mikael Ståhl, utredare/handläggare
Synskadades Riksförbund maj 2019

1. Inledning

Synskadades Riksförbund har under vintern 2019 låtit genomföra två mindre undersökningar om kommunal ledsagning. Den ena var en kortare enkät till landets kommuner om deras tillämpning av insatsen ledsagningen enligt Socialtjänstlagen. Den andra var en intervjustudie med nio personer med grav synnedsättning som använder eller inte använder kommunal ledsagning. I det följande görs en sammanfattning och reflektion kring de viktigaste resultaten i dessa undersökningar.

2. Genomförande

Undersökningen om tillämpningen av kommunal ledsagning enligt SoL genomfördes av Kantar Sifo som en webbenkät. Enkätformuläret innehöll ett tiotal frågor om bland annat kostnader och begränsningar för insatsen och om hur olika behov kan tillgodoses av kommunen. Den besvarades av 185 kommuner.

Den mer kvalitativa intervjustudien genomfördes av Origo Group med nio personer i olika åldrar och olika delar av landet. Syftet var att visa på ledsagningens betydelse för individen och hur brister och försämringar i insatsen påverkar individens vardag och möjlighet att delta i samhället på jämlika villkor.

Båda undersökningsrapporterna går att beställa från kontorservice på Synskadades Riksförbund.

3. Resultat kommunenkät 2019

3.1 Form och begränsningar för insatsen

I kommunenkäten framgår bland annat att det bara är 7 av 10 kommuner som beviljar ledsagning enligt SoL som en egen insats. 3 av 10 beviljar istället stödet som del av annan insats som till exempel hemtjänst eller boendestöd.

När SRF ställde motsvarande fråga i en enkät 2009 var det en större andel, 85 procent av de svarande kommunerna, som beviljade ledsagning som egen insats. Detta tyder på en nedåtgående trend som är negativ av flera skäl. Dels finns det en risk att de specifika ledsagarbehov som gäller för personer som är blinda eller har en grav synnedsättning osynliggörs. Motsvarande negativa trend syns också i Socialstyrelsens statistik om olika LSS-insatser, som visar att både antalet och andelen individer som har ledsagarservice enligt LSS har minskat kraftigt under 2000-talet. Enligt den aktuella kommunenkäten som SRF gjort är

det också vanligare att kommuner som bara erbjuder ledsagning inom ramen för andra insatser tar betalt för insatsen samt låter brukaren själv betala för omkostnader för ledsagaren.

Den aktuella kommunenkäten visar också på flera begränsningar för hur insatsen ledsagning kan beviljas:

- 24 procent av de svarande anger att det finns ett tak för hur många timmar som kan beviljas.
- 21 procent anger att det finns en geografisk begränsning för var ledsagningen kan utföras.
- 29 procent anger att det finns en begränsning för typ av aktivitet som insatsen kan användas till.
- 14 procent har en begränsning för vilken tid på dygnet ledsagningen kan utföras.

Det är bara var fjärde svarande kommun som anger att de inte har någon begränsning alls när det gäller ledsagningen.

3.2 Kostnader för insatsen

Bara i omkring 4 av 10 kommuner är ledsagning enligt SoL avgiftsfri. I övriga kommuner förekommer olika sätt att ta betalt för insatsen.

I mer än hälften av de kommuner som tar ut en avgift sker detta i form av en timkostnad. Det genomsnittliga beloppet för denna timavgift är 243 kronor.

I andra fall tar kommunen betalt per tillfälle eller i form av en fast kostnad per månad.

En av tre kommuner som tar betalt för ledsagarinsatsen svarar att avgiften inte ingår i högkostnadsskyddet. Detta trots de bestämmelser som finns i socialtjänstlagen om att kommunen ska ha ett högkostnads-skydd i form av en högsta avgift för hemtjänst, dagverksamhet och kommunal hälso- och sjukvård. Enligt Socialstyrelsen ska kommunen inte kunna lägga vissa avgifter utanför detta högkostnadstak, utan alla avgifter ska räknas ihop och det sammanlagda beloppet ska sedan jämföras med högkostnadsskyddet. År 2019 är nivån för högkostnads-skyddet 2 089 kronor.

Nästan var femte kommun svarar vidare att brukaren själv får betala för ledsagarens eventuella utgifter för exempelvis biljetter, fika eller mat. Bland de kommuner som tar betalt för själva ledsagarinsatsen är det så mycket som var fjärde som låter brukaren betala för ledsagarens omkostnader. Sammantaget är det inte ens två av tre kommuner som tydligt säger sig betala för dessa omkostnader.

3.3 Synrelaterat stöd i vardagen

I kommunenkäten frågades om hur kommunen kan utgöra ett stöd vid några olika specifika vardagsaktiviteter som ofta kan utgöra svårigheter för den som är blind eller har en grav synnedsättning. Dessa var hjälp att läsa post och annan skriftlig information, hjälp att fylla i blanketter, hjälp med bokningar, köp och dylikt via internet, Stöd i föräldrarollen och matinköp. När det gäller samtliga dessa svarar en klar majoritet av kommunerna att dessa behov får tillgodoses inom ramen för annan kommunal insats som hemtjänst eller boendestöd.

När det gäller matinköp är det omkring var tredje kommun som kan ge stöd för det inom ramen för en ledsagarinsats, medan det bara är omkring 10-15 procent av kommunerna som svarar att övriga synrelaterade stödbehov kan tillgodoses genom ledsagningen.

4. Kvalitativ intervjustudie om ledsagning

Den intervjustudie som Origo Group genomfört visar att behovet av ledsagning är olika för olika individer beroende på livssituation. Det finns en stor bredd när det gäller vad insatsen används till; Promenader, motion/träning, läkarbesök, matinköp, shoppa, hämta/lämna barn, kulturella aktiviteter som museibesök, att ta sig till jobbet är några exempel som tas upp.

Studien bekräftar dock att det finns stora skillnader i vad ledsagningen får användas till beroende på enligt vilken lagstiftning ledsagningen är beviljad samt vilken boendeort intervjupersonen tillhör. Exempelvis får en del använda insatsen till att handla mat medan andra inte får det.

4.1. Mindre ledsagning försämrar livskvaliteten

Majoriteten av deltagarna i intervjustudien har fått antalet beviljade timmar neddragna under de senaste åren och flera har fått avslag vid förnyelse av ledsagning enligt LSS. Samtliga deltagare uppger att livskvaliteten har försämrats på grund av dessa neddragningar. Bland annat har färre timmar inneburit sämre möjligheter till motion och fysisk aktivitet samt högre krav på anhöriga.

Så här kommenterar en av de intervjuade: ”Antalet timmar har halverats det senaste året. Jag tappar mycket initiativförmåga, och har lagt ner vissa föreningsaktiviteter. Jag kan glömma träning och studiecirkel. Det påverkar mitt humör och min hälsa negativt.”

I studien framkommer också att de som inte har kommunal ledsagning idag upplever begränsningar i sitt liv, som exempelvis:

- Jag kan inte genomföra spontana aktiviteter.
- Jag är utelämnad till om anhöriga/omgivningen vill hjälpa till.
- Jag saknar friheten att själv kunna bestämma.
- Jag har inte tid att träna och kan inte gå på gym eftersom jag inte känner till gymmiljön tillräckligt väl.
- Jag försöker ha sociala aktiviteter i önskad utsträckning men det finns alltid en oro att hamna i situationer som inte kan lösas.
 - Behovet finns av visuellt stöd, det är inte jätteviktigt alla gånger, men ibland är det svårt för anhöriga att förstå. Ledsagaren skulle vara mina ögon.
 - Familjen får ta ett större ansvar.

4.2 Stor betydelse för individen

Studien visar att ledsagningen har mycket stor betydelse för intervju-personerna och deras vardag. Det handlar om ett förbättrat mående fysiskt och psykiskt och vetskapen om att kunna utföra

aktiviteter, vilket är en frihetskänsla. Att kunna ha en fungerande vardag och ett fullödigt liv på samma premisser som alla andra människor är positiva aspekter som ledsagningen medför.

Så här kommenterar två av de intervjuade:

”Jag mår mycket bättre fysiskt och psykiskt. Jag är mycket piggare och gladare. Mer aktiv. Jag känner mig friare. Vet att man kan. Vetskapen om att man kan göra saker.”

”Ledsagningen betyder jättemycket: att kunna leva självständigt, att göra det jag vill och behöver och den ger mig energi att vara en bra mamma.”

4.3 Ideal ledsagning

Intervjupersonernas önskemål kring ledsagning varierar utifrån deras individuella behov och situation. Generellt önskar de intervjuade personerna fler beviljade timmar. Andra önskemål är regelbundenhet, flexibilitet, självbestämmande och kompetens avseende ledsagningen.

Förutom möjligheten att ta sig till och från aktiviteter och utträta ärenden är ett bra visuellt stöd viktigt. Till exempel är Intervjupersonerna överens om betydelsen av att ledsagaren även kan bidra med miljöbeskrivningar och syntolkning.

5. Reflektioner och slutsatser

Den intervjustudie som SRF låtit göra visar att en väl fungerande kommunal ledsagning har mycket stor betydelse för personer som är blinda eller har en grav synnedsättning. Om ledsagning beviljas utifrån individens behov ger den förutsättningar att ha en fungerande vardag, att uppnå en bättre fysisk och psykisk hälsa samt att delta i samhällsliv och sociala sammanhang på jämlika villkor.

De båda undersökningarna bekräftar tyvärr också att kommunal ledsagning i stor utsträckning är förknippade med kostnader för individen och olika begränsningar för hur, var och när den kan användas. Det framgår också att många som använder ledsagning har fått antalet beviljade timmar neddragna de senaste åren.

Synskadades Riksförbund är starkt emot de neddragningar och begränsningar som görs av ledsagarinsatser på kommunal nivå. De innebär inte bara försämrade möjligheter till en fungerande vardag, en god hälsa och socialt deltagande. De innebär också högre krav på anhöriga och vänner och med största sannolikhet i förlängningen även ökade samhällskostnader för hälsa och vård.

Det är dags att vända den negativa utvecklingen för kommunal ledsagning. För att personer som är blinda, gravt synskadade eller dövblinda ska kunna garanteras delaktighet och självständighet behöver följande uppfyllas:

Att definitionen av personkretsen för LSS-lagen förändras så att blinda, dövblinda och gravt synskadade garanteras rätt till ledsagarservice enligt LSS.

Att LSS-insatsen ledsagarservice utvecklas och görs mer ändamålsenlig för de personer den är avsedd för.

Att ledsagning alltid ska beviljas i den omfattning och till de aktiviteter som den enskilde har behov av, så att livskvalitet, självbestämmande och delaktighet bibehålls.

Att ledsagning, även enligt SoL, alltid ska beviljas utan kostnad för individen.

Att den som beviljar ledsagning också ska stå för eventuella omkostnader för ledsagaren

Att ledsagarinsatsen inte ska kunna begränsas till den egna kommunen eller till en viss tid på dygnet.

Att insatsen alltid också ska kunna inbegripa syntolkning och annat visuellt stöd i vardagen som att hitta rätt varor i en affär, att läsa post, läsa på förpackningar och fylla i blanketter.

Juni 2019. Kontakt: Mikael Ståhl utredare/intressepolitisk
handläggare, telefon: 08-39 92 91 mejl: mikael.stahl@srf.nu

Synskadades Riksförbund är landets företrädare för personer
med synnedsättning.

Detta material finns i följande versioner: på papper i tryckt text,
som punktskrift, som word-fil, samt inläst på CD i DAISY-format.
Beställs hos SRF Kontorsservice, tel: 08-39 92 20
eller via e-post: kontorsservice@srf.nu

Synskadades Riksförbund · 122 88 Enskede
tel: 08-39 90 00 · fax: 08-39 93 22
info@srf.nu · www.srf.nu

Stöd gärna vårt arbete.
Pg 90 00 90-2